

616.9

12-15

30 JUN 2010

Հ.Ս.Խ.Հ.
ՌԺՈՂԿՈՄԱՏ

№ 5 ՍԵՆ-ԼՈՒՍ ԳՐԵԳՐԵՆ № 5

ԲԺ. Ա. ՂԱԶԱՐՅԱՆ

ԻՆՉ Ե ԱՐԵԼ ԳԻՏՈՒ-
ԹՅՈՒՆԸ ՎԱՐԱԿԻՉ
ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵ-
ՐԻ ԲՆԱԳԱՎԱՌՈՒՄ

2-ՐԴ. ՏՊԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

616.9

7-15

9. ՊԵՏՅՐԱՏ 31

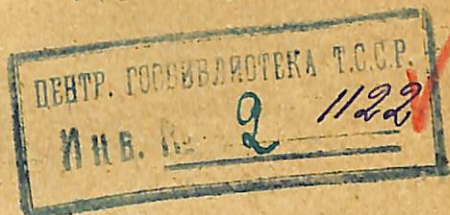
3 ՆՐԵՎԱՆ

2-15

№ 5 ՍԱՆ-ԼՈՒՍԱԿՈՐՈՒԹՅԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ № 5

616-002

Բժ. Ա. ՂԱԶԱՐՅԱՆ

ԻՆՉ Ե ԱՐԵԼ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԸ
ՎԱՐԱԿԻՉ ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԲՆԱԳԱՎԱՌՈՒՄ

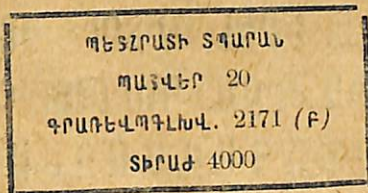
ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՌԺՈՂԿՈՍՍՏԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՐԵՂՍՆ — 1981

18.06.2013

7068

41791.68 1583-63

Ի՞նչ է ԱՐԵԼ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ՎԱՐԱԿԻՉ ՀԻՎԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԲՆԱԳԱՎԱՌՈՒՄ

Դեռ շատ հնուց հայտնի յեն վարակիչ հի-
վանդությունները:

Նրանցից շատերը՝ ժանտախտը, խոլերան,
թոքոխտը և ծաղիկը շատ մեծ զոհեր են տա-
րել և յերկար ժամանակ մարդկության սարսա-
փի մեջ պահել:

Խոչոր համաճարակների ժամանակ մեր
նախնիքները կռվի իրական միջոց չեն ունեցել,
բան թողնել հիվանդներին անխնամ և սարսա-
փահար փախչել քաղաքներից ու գյուղերից
յիռներն ու հեռավոր վայրեր:

Հին դարերում ամենամեծ ավերիչները
յեղել են ժանտախտը և խոլերան:

14-րդ դարում ժանտախտը Յեփրոպայում
և Ասիայում տարել է մի քանի տասնյակ միլի-
ոն զոհեր: Նա հնձել է այն ժամանակվա արդա-
րնակչության կիսից ավելին և հայտնի յե յե-
ղել «սև մահ» անունով:

Վերջին հարյուր տարվա ընթացքում խո-
լերան մոլորապանում յերեք միլիոն մահացու-
թյուն է պատճառել:

Վոչ պակաս առատ հունձ է ունեցել բնա-
կան ծաղիկը մինչև 19-րդ դարը:

Բոլոր այն վայրերում, ուր հայտնվել է
ծաղիկի հիվանդությունը և ուր անձանց էն յե-
ղել նրա գեմն առնելու միջոցներին, առատ
հունձ է ունեցել յերեխաների մեջ:

Մինչև այսօր էլ Արևելքում խուլ վայրեր
կան, ուր ծաղիկը մահաբերական զոհեր է տա-

նում, չնայած վոր նրա դեմն առնելու միջոցն արդեն շատունց է գտնվել և գործադրվում է յուսալոր յերկրներում:

Դա ծաղկի շիմուկի պարտադիր պատվաստումն է:

Բժավոր և վորովայնի տիֆը մինչև որս ել խոշոր զոհեր են տանում հետամնաց-յերկրներում, այնինչ Արևմտյան Ֆեվրուարյան տզատ և այդ հիվանդություններին:

Հասարակական մեծ չարիքների չարքին են պատկանում՝ մալարիան, թոքախտը և սիֆիլիսը:

Մալարիան այսօր ել խոշոր աղերումներ է կատարում շատ յերկրներում, ինչպես և մեզ մոտ՝ Կովկասում ու Թուրքեստանում, չնայած, վոր պրոֆիլակտիկան ու բուժողությունը որ ավուր ուժեղանում ու կատարելության են հասցնում իրենց պայքարի զենքերը:

Մալարիան իր մասսայական գոհերը տանում է, մանավանդ, հարավային տաք յերկրներում, ուր ազդարնակչության մեծ զանգվածներն ապրում են ճահճոտ վայրերում և գործ ունեն բրնձի և այլ հողագործական մշակույթների հետ:

Թոքախտն այսօր իրավամբ պրոլետարիատի չարիք է համարվում, վորովհետև նա գործ ունի առավելապես հյուծված, անապահով և ներքնահարկերում ու խյուղերում ապրող զանգվածների հետ:

Իսկ սիֆիլիսը կապված է անկույտության և ու սնտիրապաշտ ժողովուրդների հետ և

տարածված է այն յերկրներում, ուր մեծ ծաղալում ունի նաև աղիոհողիքը:

Այսօր ել կան բազմաթիվ վարակիչ հիվանդություններ, վորոնք քիչ վնաս չեն հասցնում մարդկության, բայց նրանք այլևս առաջվա ավերիչ բնույթը չունեն:

Ներկայումս շատ վարակիչ հիվանդություններ համարյա թե վերացել են Արևմտյան Ֆեվրուարյան. որինակ՝ ծաղիկը, բժավոր ու վորովայնի տիֆը, իսկ շատ հիվանդություններ ել թուլացել են, ինչպես թոքախտը Նոր-Ջերանդիայում, Նորվեգիայում և Շվեդիայում:

Ի՞նչով բացատրել այդ ամենը. ի՞նչու այլևս մեր նախնիքների նման համաճարակների ժամանակ սարսափահար չենք թողնում մեր հիվանդներին անողնական ու մեր բնակավայրերից չվում լեռները: Կամ թե ձեռքներս ծալում և ապավինում «աստծու և սրբերի ամենակարողության»:

Ետև պարզ է:

Այսօր մենք գիտենք վարակիչ հիվանդությունների տարածման պատճառները. նրանց կատուբյունները յեվ նրանցից շատերի դեմ կոմբելու միջոցները, վորոնց վրա մեկ դար աշխատանք են քափել լավագույն գիտնականները:

Այս գիտնականներից շատերը գոհ են գնացել համաճարակների դեմն առնելու աշխատանքների ժամանակ:

Վարակիչ հիվանդությունների, հատկապես մանրեների ուսումնասիրության գործում

Ֆրանսացի մեծ գիտնական Գասսորն իրա-
վամբ համարվում է հայր:

Նա յեր առաջինը, վոր հաստատեց, թե
միկրոօրները կամ մանրեները պատահական գո-
յություններ չեն, այլ վոր նրանք, թե բնու-
թյան և թե, մանավանդ, հիվանդությունների
մեջ, խաղում են շատ կարևոր դեր:

Նույն կարծիքին է հանդել միաժամանակ
նաև մի այլ խոշոր գիտնական՝ գերմանացի
Ռոբերտ Կոխը:

Պատերն ու Կոխը համարվում են մանրե-
յաբանական ուսմունքի հիմնադիրները:

Այնուհետև նրանց աշակերտներն աշխատել
են այդ ուսմունքն ե՛լ ավելի խորացնել ու նրա
չբջանակները լայնացնել:

Մանրեների կյանքն ուսումնասիրելով՝
Պաստորը հանդեպ այն յեզրակացության, վոր
մանրեները գտնվում են բնության մեջ ամեն
տեղ և առաջանում են նման մանրեներից:

Ասել է թե՛ կյանքի մեջ չկան աննպատակ
ծնունդներ, այլ վոր՝ «ամեն կենդանի գոյու-
թյուն առաջանում է իր նման կենդանի գոյու-
թյունից»:

Նման յենթադրությունը գիտության հիմք
դարձավ և խոշոր դեր խաղաց վարակիչ հի-
վանդությունների յուսարանության դործում:

Մանրեների ուսումնասիրության մեջ կա-
րևոր դեր է խաղացել միկրոսկոպը, առանց վո-
րի անհնար էր մանրեները տարբերել իրարից
և վորոշել նրանց տեսակները:

Մինչ Պաստորը, բաժանականափ դարգա-

յաճ են յեղել բնագիտության յերկու ճյուղե-
րը՝ ֆիզիկան ու քիմիան:

Իսկ ես 17-րդ դարուց գոյություն ունե-
լին ակնարութական պարագաներ, մեծացնող
ապակիներ և միկրոսկոպ: Սակայն ժամանակի
գիտնականները թեև միկրոսկոպի տակ տես-
նում էյին մանրեները, բայց գաղափար չունե-
լին նրա քայքայիչ դերի մասին:

Հիմք ընդունելով այն ճշմարտությունը,
թե մանրեները ծնվում են իրենց նմաններից և
դարգանում են ամեն տեղ, բնականորեն գիտ-
նականները հանդել են այն յեզրակացության,
թե՛ վոչնչացնելով մանրեները՝ կարելի չէ վերջ
ապ նաև նրանց գոյության և հետագա վար-
քացմանը: Նման տեսությունն առաջ բերելով
ամբողջ մի շարժում վարակիչ հիվանդու-
թյունների դեմ վարելիք պայքարում: Գիտու-
թյունը մշակել սկսեց միկրոօրների վոչնչաց-
ման բազմաթիվ մեթոդներ:

Գիտական բազմաթիվ ավյախերով հաս-
տատված է նաև այն փաստը, վոր մանրեներն
ապրում են վոչ միայն հիվանդ ուղանիզմե-
րում, այլև նրանց կրում են առողջ մարդիկ,
վորոնք հիվանդությունից կամ նոր են առող-
ջացել կամ չփման մեջ են յեղել հիվանդների
հետ: Այդպիսի մարդիկ մանրեներ կրողներ են
և, հետևապես, հանգիստանում են վարակիչ հի-
վանդությունների տարածողները:

Մանրեները գտնվում են նաև ողի, ջրի,
հողի մեջ, քնակաբաններում, հագուստներում
և աննդամթերքներում:

Այնուհետև գիտնականները պարզել են

մանրենների ազդեցությունը կենդանի որդանիցների վրա, ուսումնասիրել են մանրենների արտագրած թույնը՝ տոկսինները, վորոնցով նրանք թունափորում են կենդանի գոյություններ:

Այնուհետև մանրեաբանությունն այնքան է խորացել, վոր գիտնականները մանրենների վորոնցուման համար դիմել են վոր միայն արտաքին միջոցների՝ դեզինֆեկցիայի, այլև դուրսից, վոր ամեն կենդանի որդանիցով իր մեջ ունի ինֆնապաշտպանության մի գարմանալի գարություն՝ կովել իրեն ուտար նյութերի դեմ, վորոնց մեջ՝ նաև մանրենների:

Հիմնովելով մեր որդանիցմի ինքնապաշտպանության այդ հզոր միջոցի վրա՝ գիտնականներն այն դարձրին վարակիչ հիվանդությունների դեմ պայքարի կարևոր միջոց: Գիտության տվյալներով վիճված, նրանք աշխատեցին ուժեղացնել մեր որդանիցմի այդ բնածին մեծ հատկությունը:

Մարդկային ինքնապաշտպանության աշխատանքների գաղափարի խոշոր պարզարանդը յեղել է ուսումնական գիտնական Մեչնիկովը, վորը չկարողանալով տանել ցարական ուժից, Ռուսաստանից հեռացավ Փարիզ, ու Պաստորի անվան ինստիտուտում կատարել է իր աշխատանքների մեծագույն մասը:

Մեչնիկովը մարդու որդանիցմի մեջ դուրս է հանում մանրենների, վորը լուծելով մանրեններին, նրանց թույնը դարձնում է տոկս:

Անտիտոկսինների հրաշալի գյուտն այսօր

վարակիչ հիվանդությունների դեմ մղվող պայքարի կարևոր գործոնն է հանդիսանում:

Ըստ Մեչնիկովի տվյալների, պարզվում է, վոր կենդանի որդանիցմի ոժտված է բլիշների մեծ քանակով, հատկապես տեղավորված արյան և ներքին գործարաններում, վորոնք ընդունակ են միանալ մանրեններին և կլանել նրանց: Դա Մեչնիկովի Փագոցիտների հայտնի տեսությունն է:

Հենիկովը կենդանի որդանիցմի այդ առանձնահատկության վրա, գիտնականներն սկսել են արհեստական միջոցներով ուժեղացնել մարդու որդանիցմի հակամիկրոբային նյութերով, այլև բաղմացնել մեր որդանիցմի Փագոցիտները, այսպես կոչված նախագոշտկան ներարկումներով:

Հակամիկրոբային նյութերը, վորոնք ստացվում են կենդանիների արյունից, դործածվել սկսեցին վորպես բուժիչ միջոցներ, ինչպես որինակ՝ հակադիֆտերիային չեճուկը:

Բայց վոր կարևորն է, միաժամանակ սկսեցին ուսումնասիրել այն պատճառները, վորոնք մի կողմից՝ մարդուն դարձնում են դիմացկուն հիվանդությունների հանդեպ, իսկ մյուս կողմից՝ արտաքին պայմանները, վորոնք չեն նպաստում մանրենների դարգացման: Այնպես վոր, ակնհայտնի դարձրին այն վճառական դերը, վոր հիվանդությունների տարածման մեջ խաղում են՝ թույլ որդանիցմի, անբավարար սնունդը, ցուրտը, բնակարանային վատ պայմանները, աղտոտ ջուրը և հողը:

Այսպիսով շատ բաներ, վոր մեր նախնիքները չգիտէին և գաղտնիք էյին նրանց համար, այժմ պարզել և գիտութեանը և մենք գյուլութեամբ գործադրում ենք համաճարակների գեմ և պաշտպանում:

Գործնական մեծ նշանակութեան ունեցող գանազան հայտնաբերութեանները վարակիչ հիվանդութեանների բնագաղափարում: Այդ գյուլութեան բուժողութեանը ավելի այնպիսի հզոր տեղը բուժողութեանը ավելի այնպիսի հզոր տեղը հիվանդութեանը գործադրութեամբ վոր հոմ թե իսպառ բուժվում:

Վաղուց հայտնի չէ, որինակ, վոր մալարիան իր մեծ ավերումներն անում և տաք ու խոնավ յերկրներում: Հնում մալարիան կապում էյին հոգի գոյութեանցման հետ և պատճառը համարում վրազմները:

Յերկար ժամանակ մարդկութեանն անուշ էր մալարիայի ավերումների գեմ առնելու: Ընդամենը հիսուն տարի առաջ էր, վոր Փրանսացի գիտնական Լավերանը, մալարիայով հիվանդ մարդու արյան վրա կատարած իր հետազոտութեանների ժամանակ, միկրոսկոպով հայտնաբերեց մալարիայի միկրոբը. իսկ հետագայում, նույն միկրոբը գտնվեց նաև մաշակի որդանիցում: Այժմ միայն գիտենք, վոր առաջ մարդը մալարիայով հիվանդանում և միմիայն մոծակի միջոցով:

Մալարիայով հիվանդ մարդը վարակում և մոծակին, իսկ վերջինս՝ առողջ մարդուն:

Այս գյուլան արգյունը և յերկար տարիների անխնայ աշխատանքների, յերբ գիտնական-

ները փորձեր էյին անում իրենց և իրենց մեծավորների վրա:

Այդ գյուլից հետո չէ, վոր մեզ համար պարզվում է, թե ինչու խոնավ և տաք յերկրներում մալարիան աճեղ է, վորովհետև խոնավ տեղեր են չինում իրենց բները, այնտեղ են բազմանում մեծ թվով մոծակներ, վորոնք մալարիայի տարածողներն են:

Այստեղից հետևում են պայքարի նորանոր ձևեր, վորոնք ուղղված են թե մալարիայի հիվանդութեան գեմ և և թե առաջադրում են մի շարք միջոցներ, վորոնցով կարելի չէ վոչնչացնել մոծակները և պաշտպանել մարդուն նրանց խոժից:

Անգամ մեր փոքրիկ յերկրի ուսանելի փոքր ջուլը և տալիս, վոր հետևողական ու գիտութեան ընձեռած պայքարի նորագույն ձևերով կարելի չէ մալարիան թուլացնել և գրական հետեւանքների համեմ:

Արարատյան դաշտավայրի շատ գյուղեր, վորոնք յերկար ժամանակ տառապում էյին մալարիայի ձեռքին և տնտեսական ու ֆիզիքական մեծ կորուստներ ունենում, վերջին յերկրի մեծ կորուստներն պայքարից հետո, այդ չորս տարվա համար պայքարից հետո, այդ չորս տարվա յերկար աշխատավորութեանը վոր միայն ֆիզիքական և սկսել կազմավորել, այլ և տնտեսական:

Զալթուկի վոչնչացումով ու ճահիճների չորացումով, ինչպես և մեր տրոպիկայանների կազմից հասցրած բուժողութեան շնորհիվ, մալարիայից սերհատված մեր մի շարք գյուղեր, վորոնց աղղարանկալութեան աճեցողու-

թյունը կանգ եր առել, ներկայումս նորից նոր-
ժալ ծննդաբերություն ունեն:

Իսալիայում չառ պողպատ ու բուսակա-
նությամբ հարուստ չըջաննէր, վորոնք մա-
լարիայի պատճառով անմարդաբնակ ելին ա-
ռաջները, այսօր, գիտության բնձեռած պայ-
քարի շնորհիվ, նորից բնակելի յեն դարձել և
նորից յետմ և կյանքը:

Յերկար տարիների մտնաղնին հետադո-
ւությունների արդյունք պիտի համարել խո-
րեայի վիրիտնի, թոքախտի բացիլի, սիֆի-
լիսի սպիրոխտի և այլ մանրէների դյուտերը
և նրանցից հետեւ պոժոգնության նորապէս
միջոցները, վորոնց շնորհիվ այսօր շատ հի-
վանդություններ զգալիորեն թուլացել և կորց-
րել են իրենց սուր վարակչությունը:

Փայլուն հետեւանքներ տվին բնական ծաղ-
կի, գիֆտերիտի, սապի և ջրվախության դեմն
առնելիք ներարկման դյուտերը:

Առաջին անգամ անգլիացի Նդվարդ Ջեն-
ները ցույց տվաւ, վոր ծաղկի պատվաստումը
մարդուն, ազատում է նրան բնական ծաղկի
վտանգից:

Ներկայումս ծաղկի պարտադիր պատվաս-
տումն ըստ Ջենների, բնդունված է համարյա
բոլոր պետութայններում և տալիս է փայլուն
հետեւանքներ:

Բնական ծաղկի վտանգը Յեյրոպական յեր-
կրներում այլևս դոյություն չունի:

Յերեխաների մեջ ծաղկից քիչ գոհեր չեր
տանում գիֆտերիտ հիվանդությունը. մինչ-
դեռ այսօր, շնորհիվ հակադիֆտերիտային չի-

նուկի, այդ հիվանդությունն ևս անվտանգ և
դարձել:

Հակադիֆտերիտային շիճուկը միամտա-
նակ դործ է ածվում և վորպես նախազգուշա-
կան, և վորպես բուժողության միջոց:

Սապ և ջրվախության հիվանդություն-
ների դեմն առնելիք ներարկումների դյուտը
պատկանում է Պաստորին: Այդ հիվանդու-
թյունների հակաշիճուկը մի ժամանակ պատ-
րաստում էր միայն Փարիզի Պաստորի ինստի-
տուտում, իսկ այսօր պատրաստում են շատ
ուրիշ յերկրներում:

Այսօր մենք մեծ վորճառություն ունենք
նաև խոլերայի և վորովայնի տիֆի դեմ վա-
րելիք պայքարի ասպարիզում: Գիտենք, թե
ինչ խոչոր դեր են կատարում այդ համաճա-
րակների տարածման գործում ջուրն ու ախ-
տոտ հողը: Ուստի մեր պայքարն ուղղելով
վերջիններիս դեմ՝ խոչոր չափով թուլացում
ենք այդ հիվանդությունները:

Այն քաղաքներն ու դյուղերը, վորոնք ու-
նեն խմելու մաքուր ջուր և կանոնաւոր կոյու-
ղի, այնտեղ այդ հիվանդությունները չեն
դարձանում և տարածվում:

Բացի այդ, ներկայումս գիտությունը նա-
խազգուշական ներարկումներ է կատարում խո-
լերայի և վորովայնի տիֆի դեմն առնելու հո-
մար:

Ինչ վերաբերում է թոքախտին ու սիֆի-
լիսին, մարդկության այդ խոչորադոյն աղե-
բիչներին, գիտությունը նրանց դեմ ևս պայ-
քարի մեծ հնարավորություն է ստեղծել: Այ-

սոր մենք դիտենք, թե առաքելապէս ինչ պաշ-
տաններում են դարգանում ու տարածվում ոչ
հիվանդութիւնները, հետեապէս դժուրանում
են նրանց դեմն անեղիք կույի ձեերը:

Թոքախտի տարածումը, ինչպէս վերն ա-
տայինը, մեծ կապ ունի պրոլետարիատի հետ,
վորովհետեւ նա սիրում է իր ցանցերը տարա-
ծել աշխատանքից հլուծվածների, սակավա-
բշուների, վատ ու անբավարար սնվողների
շրջաններում, վորոնք ապրում են մութ ու խո-
նավ բնակարաններում: Դրա համար էլ աշխա-
տավորութիւնն սոցիալ-տնտեսական դրութիւն
բարելավումը, ինչպէս և աշխատանքի պաշ-
տանների դշուրացումը, առաջնակարգ նշանա-
կութիւն ունի թոքախտի դեմ՝ վարելիք սլաշ-
քաբում: Այդ ուղղութիւնը էլ խորհրդային
իշխանութիւնը պետական միջոցներից խոշոր
դրամական հատկացումներ է անում թոքախտի
դեմ վարելիք պաշարին, հիմնում է հանդի-
տատներ, սանատորիաներ, դիսպանսեր, բայց
վոր գլխավորն է, ձգտում է մինիմումի հասց-
նել բանվորութիւնն աշխատանքի ժամերը ծանր
որդշունարներութիւնն մեջ: Յոթ ժամյա աշ-
խատանքը մեզ մոտ վոչ միայն յողունդ է, այլ
և արդշունարներութիւնն վորոչ ճշուդերում ար-
դեն ունի իր գործադրութիւնը: Մեծ ուշա-
դրութիւն է հատկացվում ներկայումս նաև
բանվորութիւնն բնակարանային շինարարու-
թիւնը: Յեւ վա բնական է, վորովհետեւ
նոր կենցաղի խնդիրները սերտ կապ ունեն բա-
տմենային հարմար ու հեղինակի բնակարաննե-
րի հետ:

Սիֆիլիսը մի կողմից հլուծում ու աշխա-
նակում է հիվանդին, իսկ մյուս կողմից քաշ-
քաշում է սերունդներ: Գիտական հետազո-
տութիւններն ու ժամանակակից հասարակա-
կան պայմանների ուսումնասիրութիւնը գծել
են պաշարի այն հիմնական ուղին, վորը կապ-
ված է հին հասարակական խորիւղ ձեւերի և
կնոջ հետամոռացութիւնն ու իրավադրութիւն
հետ:

Սիֆիլիսի դեմ պաշարն այսօր տարվում է
այն ուղղութիւնը, վոր մի կողմից հնարավոր
լինի վերացնել հին հասարակարգի աղջատված
ու աշխանդակ ձեւերը և նրանց փոխարինել ա-
վելի կուլտուրական ու բարձր ձեւերով, իսկ
մյուս կողմից՝ ազատագրել կնոջն իր կապանք-
ներից և նրան դարձնել ազամարդուն հալա-
տարադոր և գործունակ պետական ու հասարա-
կական ասպարեզներում: մի բան, վորին հասել
է խորհրդային կինը Հոկտեմբերյան Հեղափո-
խութիւնից հետո:

Բացի հասարակական պաշարի ձեւերից,
գիտութիւնը լարել է իր ուժերը պաշարի
ամելի արմատական միջոցներ դանելու թո-
քախտի ու սիֆիլիսի դեմ, վարպիսին հաջողել է
նրան հասարակական այլ ամելիքների դեմ:

Յեթե մի հետադարձ հայացք նետենք վա-
րակից հիվանդութիւնների և նրանց անցած
յերկար, դարերի հետաւորութիւնն ունեցող
ճանապարհի վրա, կտեսնենք, վոր գիտու-
թիւնն ընթացել է ուղիղ և հաղթական: Նա
մարդկութիւնն ազատել է մեծամեծ պատու-
հասներից:

Բուժօգնութեանը զուգընթաց գիտութեան
դժած այսորիւ հախազգուշական միջոցները
վարակիչ հիվանդութեանների դեմ, լայն-
զույն գործը պիտի համարել և պիտի աշխա-
տանք չխնայել այդ բանը սեփականութեան
դարձնելու մեր աշխատավորութեան լայն խա-
վերի:

Մեր բանվորութեանը դեռ ևս պակաս կու-
տուրական և և առողջապահական գիտելիքներէ
մեջ քիչ գրագետ: Պիտի բարձրացնել նրա կու-
տուրական մակարդակը և նա կարող կլինի
հաջող պայքարել մարդկութեան ավերիչների՝
վարակիչ ախտերի դեմ:

ԼՈՁՈՒՆԳՆԵՐ

— Պայքարիւր անմաքուր, խոնավ ու խա-
վար բնակարանների դեմ, նրանք վարակիչ հի-
վանդութեանների բներ են:

— Ուր չկա լույս, ող, և արևի ճառա-
դայթներ, այնտեղ զարգանում են վարակի
մանրէները:

— Կեղտը, անմաքուր ջուրը, թարմ ողի
բացակայութեանը, անբավարար ու վատ սը-
նունդը, — սրանք են հիվանդութեանների տա-
րածման գլխավոր ազդակները:

— Վարակիչ հիվանդութեանների դեմ
հաջող պայքար վարելու համար պիտի դրա-
յեալ լինել առողջապահական գիտելիքներէ

Գրք 7 409.

Խ 2

0

135_

Д-р Г. П. Газарян

Что сделал наука в области
заразных болезни

Госиздат ССР Армении
Э р и в а н ь

1931

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0289066

7068